

OOPER VABADUST IHKAVAST MINEVIKUST

Meie algupärase nõukogude ooperi „Pühajärv“ esietendus „Estonias“

ENSV 6. aastapäeva ning kunstidekaadi pidustuste sarja üheks suuremaks sündmuseks oli G. Ernesaksa ooperi „Pühajärv“ esietendus.

Mainime esmalt, et muusikat nagu libretotki kannab põhiolemuselt optimistlik tundelaad. See väljendub mažoorhelistike domineerimises, eriti aga pühajärve teema ilmselt heroilises ning võitlennustavas laadis. See ilmneb aga selgeimini ooperi lõpus, kus lõpp-koori „Kord aeg saab täis“ veenev motiiv kõlab täis võitlusvaimu ning lootust, varjutades tegeliku sündmustiku masendavuse ning olles võtmeks kogu ooperi ideele.

„Pühajärve“ muusika on rahvuslik. G. Ernesaks on õieti tabanud rahvuslikku koloriiti. Mitte ainult meloodia-melos, milles peituvad rahvamuusika sugemed, ei reeda seda, vaid veel rohkem harmooniline kude, rahvuslik intonatsioon ning sisetunne. Selles mõttes on 1. vaatuse 2. pilt eeskujulikumaid. Haruldaset väljendusrikkad on sepa ning sepapoiisi laulud naiskoori taustal „Siin on lepik“, mis korduvad veel kord vaatuse lõpul „Veli läks üle kolme nurme“, ning naiskoori „Minu hella vellekene“. On kahju, et neid motiive pärast kuskil enam ei kohta. Rahvamuusika koloriidist on kantud ka 1. pildi naiskoori „Meie vaesed ostet orjad“, 2. pildi meeskoori „Lähme hobust otsimaile“, Maidu ning Peebu duett jne.

„Pühajärve“ muusika on rahvalikult realistlik, seega ajalooline. See joon on seoses ning liitub ooperi kujude väljajoonistamise reljeefsusega. Meenutagem rehepappi tema omapärase 3/4 takti saatena. See on efektiivne muusikaline iseloom, kus sõna ja taktirõhkude vastandlikkusega on saavutatud realistlikult ehtne rahvuslik huumor.

Jälgigem seppa teda saatva rütmiliste haamrilöökidega või kirikhärrat ning tema joomakaaslasi üliõpilasi, kus koraallaadiline „Joo püha isa, joo“ seguneb buršilaulude tühjusega „Ma kaasa joon“. Sügavalt rahvuslik ning ajalooliselt realistlik esitus on saavutatud 4. pildi idüllilises tantsustseenis „Võta kannel käte peale“.

„Pühajärves“ esineb peamiselt kaks põhimist juhtmotiivi: pühajärve motiiv ning mõisa võimutsevat toorust väljenduv motiiv, mis saadab parunit ja ka kubjast.

„Pühajärve“ motiivis kõlab harfi habras akord. See on kui virvendus, mis tekib kivi kukkumisest järve. Ja jälgides virvenduse hääbumist meenub: „Just saja aasta eest siin Pühajärve mail“. See on rahva süda, mis meis vastu kajab, rahulik, täis romantikat, kuid sügavat heroismi ning kangelasmeelt.

Mõisamotiiv aga kalgub vaskpillide võigaste dissonantsidena ning rõhuvate basskäikudega.

Kuid on märgatav ka kindralkubernerite motiiv, mis väljahtub juba esimeses pildis, kus talupoegadel tekkis usk kindralkubernerisse ja lootus hingemaale. See motiiv aga laguneb kolmandas pildis, nii nagu hävib saadikute naiivne lootus.

Ooperi ülesehituses on tarvitatud novaatorlikke võtteid, nagu koori kasutamine avamängus ja a capella koori esinemine ooperi tegevustikus. Üldse on suur osatähtsus kooridel, mis muidugi on tingitud libreto rahvastseenidest, kuid ka Ernesaksa tugevast koorilisest küljest ning meisterlikkusest sel alal.

Ooperi aariad ning ansamblid pole numbrid omaette, vaid on seoses sündmustikuga ning on neist välja kasvanud.

Kõitvamad ning meelde jäävamad on Maidu aaria 4. pildis: „On rukis juba kodunurmel valmind“, Reeda unenägu 1. pildis, ema laul 2. pildis „Sa lähed nüüd mu poeg“, kirikhärra aaria „Minu vana pea ei kannu enam õllevirret“. 6. pildis, sepa ja sepapoiisi laulud „Siin on lepik“. Ansambleist on haaravamad Peebu ning Maidu duett 2. pildis „Sinu ase jääb tühjaks tule ääres“ ja saadikute trio 3. pildis.

Üldse on ooperi tugevaks küljeks meloodilisus, mis ei kaota ka retsitaatide taustana oma voolavat joont ning illustreerivust. Märkimisväärne 3. pildi kubernerite lossi stseenis, kus kubernerite ning tema külaliste kõne taustana orkester markeerib vene kiriku kellade lööke, ning 5. pilti, kus talupoegade sõjanõu saadab vana marsi rütm.

Me tunneme G. Ernesaksa kui lüürikut, kuid „Pühajärves“ üllatab ta tugeva dramaatilise joonega. Muusika dramaatiline olemus väljendub peamiselt ülestõususe ning selle ettevalmistamise stseenides: Peebu aaria

2. pildis „Jää kindlaks ema“, saadikute trio 3. pildis „Kord jõuab aeg“, meeste koor 4. pildis „Nüüd teame, kuskilt pole õigust loota“, segakoor 4. pildis „Taevas on loonud metsad, järved, maad“ ja sepa laul „Need rauad“ ning lõpukoori „Kord aeg saab täis“. Dramaatiline on ka äraandja Reeda kõgu osa. Dramaatiline tõus saavutab haripunkti 4. pildis sepa, Peebu ning rahva stseenis „Need rauad purustame nüüd alasil“ ning „Nüüd mõõt on täis“. Viies vaatuse on kui jõukogumine ning viimase vaatuse pinget ettevalmistamine.

Meie ei suuda esimese mulje järgi haarata selle ooperi muusika kõiki omadusi, neid selguks süvenemisel ikka ja ikka uusi. Kuid meie võime juba nüüd ütelda, et selle teosega on loodud eesti muusikale püsiv väärtus. G. Ernesaksa esimese suurvormina annab ta pildi helilooja loomingulisest kasvust ning on paljutõotavaks eelduseks tema järgnevale loominguks.

Ooperi peaosalistes täitsid oma osa laululiselt edukalt. Suurepäraseid häälelisi võimeid ning tunnete sügavust näitas Tiit Kuusik Peebu osas. Eriti haarav oli aaria „Jää kindlaks ema“ 2. pildis. Kiitvalt mainime Linda Selistemäe Reedana, kes oma dramaatilise osa viis läbi suure pingega, hõlmates metalsete kõrgete nootidega.

Meta Kodanipork omab ilusa tämbri soprani ning hingestatud ettekannet, luues Maidust südamliku ning lüürilise kuju. Sügavat elamust pakkus Jenny Siimon Peebu emana 2. pildis „Sa lähed nüüd mu poeg“. Ka Benno Hansen kirikhärrana andis oma parima viimase pildi aarias.

Head laulu esitasid Ott Raukas rehepappina ning Vootele Veikat sepana. Karl Ots sobis hääleliselt Pühajärve paruni ossa.

Kuigi ooperi lavale toomiseks oli aeg üpris lühike, tulid solistid ning koor oma osaga autori energilisel juhtimisel toime.

Ooperit dirigeeris autor kindlakäeliselt ning kaasaelavalt.

A. V.

Ooperi lava-esituslikust küljest

„Pühajärv“ on meie esivanemate vabadusvõitlus ooperivormis, ta on oma vihkamisega orjastajate vastu ja tulise vabadusleegiga osaliste südameis „Tasuleekide“ kaksikvennaks. Orja-

aasta... on „Pühajärve“ kauem rõhunenud, re ja kannatused liste igapäeva tunda tundsiime „Tasuleekide“ mõislikkuseks p valitsejakepp tan kibedamini kui k just siin kehva ja lõputu töökoor talurahva kannatada endale elada see võitlusleek, m aastail Lõuna-Ee rahvakäärimestes, lalt jõuliseks, ku vägivallaga, siis j va südamesse om tus: „Kord tuleb rahva viha ei su vald.“

„Pühajärve“ la juhiks oli Eino U õieti mõistnud ja tanud ooperi teer valt vastu tööpoor vil ülekohtu orj helgust vaid hetk gud, kalliks saan vaheldust paku Meie silme ees ha dieelne ühiskond taja oli üsna ilm kiskuda koori, et oma kandvat osa esikohale tõstetu lus ja alles selle isiklik saatustralused.

Nii libreto auto on asetanud esip momenti ja et kujukalt välja t selle kajastamise tusetraagika kau tud suurepäraseid rahva-hulga otse ja võib ütelda, et on koor (talurah osaliseks. Nagu vastaja seda küll pingutusi teinud liikuma panemis junenud kahjuks Nii näiteks ei tur sidet Peebu ja te hel, mis tilvustab le asuma. Iga ü liige peab kandn deid mis Peep. M leja ja kui sellis me poleks näinu vaid oleksime el nendele Pühajärve